

Citation:

F.M. van Asbeck, Levensbericht H.M. Huber, in:
Jaarboek, 1960-1961, Amsterdam, pp. 310-326

HERDENKING

VAN

HANS MAX HUBER

(28 december 1874—1 januari 1960)

I

Als Max Huber — zó staat hij bekend, de voornaam Hans komen we vrijwel nooit tegen — als Max Huber in 1956 nog eens een voordracht voor Zürichse studenten zal houden ¹⁾, beziet hij de verschillende fasen van zijn volkenrechtswerk in het licht van de voortgang der gebeurtenissen in de staten- en volkensamenleving. „Koexistenz und Gemeinschaft” betitelt hij zijn artikel ²⁾; maar déze Koexistenz, zegt hij met zoveel woorden, heeft niets te maken met het modewoord der huidige politiek, het woord wijst hier op een „geschichtliches Phänomen von viel allgemeinerer Bedeutung, das nebeneinanderstehen einer Vielheit grosser und kleiner souveräner Staaten, die keiner gemeinsamen, sie zusammenfassenden und den Frieden unter ihnen gewährleistenden Organisation unterworfen sind” ³⁾.

Daarmee staan we ineens midden in een hoofdzaak in zijn leven, nl. de beveiliging van de vrede tussen de volken en staten door een behoorlijke ordening der statensamenleving, naar de oproep „Organisiert die Welt” van de door hem hooggeschatte, eerbiedig en warm herdachte mederechter vroeger in het Haagse wereldgerechtshof, Walter Schücking ⁴⁾. Aan het slot dier Zürichse

¹⁾ Zijn gezondheid verhinderde het openbaar optreden, hij schreef de voordracht op.

²⁾ Opgenomen in Vermischte Schritten, deel IV, blz. 459 (verder aangehaald als V.S.).

³⁾ V.S. IV, blz. 463.

⁴⁾ V.S. IV, blz. 441.

voordracht staat nog een andere hoofdzaak van Hubers denken. Na aangetoond te hebben, dat men van de Verenigde Naties „begreiflicherweise . . . als einer blossen Koexistenz, als einem bestenfalls in friedlichem labilem Gleichgewicht befindlichen Staatensystem spricht”, waarschuwt hij: laten we goed weten, dat de statenwereld nog niet toe is aan een „gemeenschap”, want „von einer Gemeinschaft kann nur da gesprochen werden, wo der Einzelne, der Mensch als freie sittlich verantwortliche Persönlichkeit anerkannt ist”. En even verderop: „. . . geordnete, friedliche Verhältnisse in und unter den Völkern sind auf die Dauer ohne eine Umkehr des Menschen nicht, oder doch nur in ganz unzulänglicher Weise möglich. Die Reform der Menschheit ist ohne Reform des Menschen nicht denkbar. Die Völkergemeinschaft muss durch ein in der sittlichen Verantwortung des Einzelnen verwurzeltes Ethos bestimmt sein” 5). Aldus beziet hij aan het eind van deze terugblik op zijn eigen wetenschappelijke en politieke en sociale ervaringen van zestig jaar de volken- en statenwereld als een slecht georganiseerde politieke samenleving — het woord „chaotisch” vloeit een paar maal uit zijn pen —, stelt hij voorts als voorwaarde voor de vestiging van een duurzame, waarachtige gemeenschap der volken een ommekeer in de mens, en ziet hij een volken-gemeenschap bepaald door een in de verantwoordelijke mens geworteld „ethos”, ethos verstaan als „die tragende Idee, die Haltung, aus welcher heraus der Mensch ethisch handelt” 6). Deze gedachten, voornamelijk die van het ethos als fundament van rechts- en zedelijke overtuiging en handelen, en die van de verantwoordelijkheid des menschen heeft hij sinds zijn ommekeer in 1923, waarover straks, met steeds grotere kracht aan lezers en hoorders voorgehouden.

In de Zürichse voordracht beziet hij, als stond hij op een hoge Zwitserse berg in het stille gouden licht der ondergaande zon, nog eens de verschillende toppen van zijn arbeidzaam leven. Zijn pro-

5) V.S. IV, blz. 481.

6) V.S. IV, blz. 375.

fessoraat in volkenrecht, staatsrecht en kerkrecht te Zürich, formeel lopend van 1902 tot 1921, actief tot 1915 bekleed, waarbinnen zijn eerste deelneming aan internationaal werk valt, nl. als lid der Zwitserse delegatie naar de 2e Vredesconferentie in Den Haag 1907; daar leerde hij Van Eysinga kennen, met wie hij tot zijn dood in warme vriendschap verbonden bleef. Die twee, Max Huber en Van Eysinga tonen in hun denken en werken een aantal merkwaardige punten van overeenkomst; leefde Plutarchus nog, hij zou hen in zijn parallele levens kunnen opnemen. Na zijn actief professoraat: zijn werk als jurist bij de generale staf van het gemobiliseerde leger (1915—18), en als adviseur voor volkenbonds- en verwante aangelegenheden bij de Bondsraad (1918—21). Vervolgens zijn rechterschap in het Permanente Hof van Internationale Justitie (1922—31), zijn voorzitterschap van het Internationale Comité van het Rode Kruis (1928—47), en ten slotte zijn werk in de Oecumenische Beweging en in de Wereldraad van Kerken (van het begin der jaren '30 tot zijn dood). Niet vermeldt hij in zijn schouw, want ze vallen buiten zijn arbeid voor volkensamenleving en haar recht, zijn aandeel in Zwitsers bedrijfsleven als commissaris en president-commissaris van twee grote industrieën en van de Neue Zürcher Zeitung. Zijn functies bij de ondernemingen gaven hem een groot artikel in de pen over „Das wirtschaftliche Unternehmen, sein Wesen und sein Ethos” 7). Evenmin gewaagt hij van zijn doorlopend aandeel in Zwitserlands cultuur- en sociaal leven, tot leiding groeiend in wekking en weerbaarmaking van het Zwitserse volk tegen de totalitaire staten en totalitaire stromingen, als verenigingen van leraren en onderwijzers, als universiteiten, kerken en studentenverenigingen en wie nog meer zich tot hem wenden om voorlichting, sterking, bemoeidiging 8).

7) V.S. III, blz. 271.

8) Zie o.m. de artikelen in V.S. I, blz. 35 (Vom Wesen und Sinn des Schweizerischen Staates), blz. 85 (Freiheit, Demokratie und Neutralität), blz. 115 (Die geistliche Lage der Schweiz), blz. 137 (Die Schweiz in der Völkergemeinschaft); II, blz. 34 (Was bedeutet mir der Christliche Glaube), blz. 43 (Das Recht und der Christliche Glaube), blz. 55 (Evangelium und

Drie momenten, ervaringen in zijn leven hebben, geloof ik, zijn geestelijke gestalte bepaald. Vooreerst de stille gelofte, zichzelf afgelegd bij de bevestiging tot lidmaat zijner Landeskirche in 1890 — hij is dan 15 —. Die gelofte de vrede te zullen dienen ⁹⁾, voortgekomen uit de diepe indruk die Bertha von Suttner's boek „Die Waffen Nieder” op de gymnasiast gemaakt had, bepaalde drie jaar later zijn intree, ondanks een hang naar theologie en naar natuurkunde, in de rechtenstudie: „pour servir la cause publique, et en particulier la paix entre les nations”. Zoals hij zeide in zijn antwoord-rede ¹⁰⁾ tot de Senaat der Universiteit van Lausanne in 1943, toen die hem het eredoctoraat in de rechtswetenschap verleende ter herinnering aan het feit, dat hij 50 jaar te voren de juristenstudie was begonnen juist aan die Universiteit, en als hulde voor hetgeen hij in een halve eeuw voor de volkenrechtswetenschap verricht had. De vrede tussen de volken, dit geluid, in zijn geschriften telkens gevarieerd, klinkt door tot in zijn laatste openlijke uiting in november 1959, vlak voor zijn dood, als hij een groet zendt aan de bijeenkomst te Zürich van „Evangelische Akademiker”: het onderwerp der conferentie, „Christ und Weltfriede”, was, schrijft Huber, „mehr oder weniger das Thema meines eigenen langen Lebens”. Voornamelijk sinds 1923.

Want dán valt de tweede, de alles beheersende gebeurtenis in zijn geestelijk leven, als hij nl. tijdens lange moeizame reconvalescentie uit dodelijke ziekte de Bijbel werkelijk ontdekt en vooral, schrijft hij later, „der Realismus der Bibel”, een ontdekking die zijn leven verder beheerst heeft en zijn denken en wetenschapsbeoefening gerevolutionneerd. Voorheen bestond voor hem, ofschoon niet van het christelijk geloof afgewend, geen verbinding, zo erkent hij, tussen zijn geloof en zijn wetenschap. Hij bezag statensamenleving en volkenrecht geheel alleen maar door de lens der macht en machtsrelaties. Wel hadden de gruwelen van de 1e

ationale Bewegung), blz. 89 (Der Christ und die Politik), blz. 181 (Das Verhältnis der Kirche zur Politik).

⁹⁾ Zie „Reformatio”, 8e jg., no. 11/12 (dec. 1959), blz. 651.

¹⁰⁾ V.S. III, blz. 12.

wereldoorlog hem reeds het gevaar van dat positivistisch denken duidelijk gemaakt en hem doen beseffen, dat „der Dämonie der Macht nur ein geistiges Prinzip entgegengesetzt werden könne”. Een „Prinzip”. Maar pas door zijn zware ziekte ging hij in haar werking en draagwijdte begrijpen, ging hij belijden de „Blijde Boodschap”, in Christus' *persoon* in onze in de macht van het boze liggende wereld gekomen. De „Blijde Boodschap” dat „der Mensch ist auf Gott hin erschaffen”, dat God zich om de mens bekommert ¹¹⁾. Door deze omkering in zijn leven krijgt Hubers denken een nieuwe dimensie, die ook al zijn werken tot zijn dood toe gekenmerkt, een nieuwe impuls die zijn arbeid beheerst heeft. Van 1923 af staat steeds het besef van 's mensen tweevoudige maar in wezen identieke verantwoordelijkheid tegenover God en jegens zijn medemens in het middelpunt van zijn leven, wordt hij nimmer moede in geschrift en toespraak aan zijn landgenoten de verantwoordelijkheid des mensen voor te houden en in te prenten, zij het als eis van humaniteit of wel als norm van christelijk leven. Huber heeft steeds — het komt zo duidelijk uit later in zijn Rode-Kruiswerk — gepoogd, zonder bemanteling ook maar één ogenblik zijner eigen heilige overtuiging, te verbinden en te verenigen wie voor de waarde van de mens opkwamen en zich daarnaar gedroegen. 's Mensen waarde en 's mensen verantwoordelijkheid, tussen die twee vaste punten bewoog zich zijn denken.

Door de ontdekking van Bijbel en Bijbels realisme wordt Huber ook tot nadenken over het verband tussen christelijk geloof en staatkunde gedreven. In een boeiend artikel „Der Christ und die Politik” ¹²⁾ neemt hij stelling. Van christelijke staatkunde kan men, zegt hij, in onze wereld niet spreken, alleen van staatkunde in christelijke verantwoordelijkheid des mensen. Want bv. in haar middelen is de staatkunde zelden christelijk, en steeds staat de dwang openlijk in het gezicht of verhuld op de achtergrond; en steeds moet de staatkunde rekening houden met haar gevolgen en

¹¹⁾ Het artikel „Was bedeutet mir der Christliche Glaube” (V.S. II, blz. 33) geeft het volledige beeld van deze grote ervaring van Huber.

¹²⁾ V.S. II, blz. 89 e.v.

met de mogelijkheden van toepassing. Voor het geloof is de mens als voor God verantwoordelijke persoon het belangrijke gegeven, en voorts de medemens, voor wie de mens verantwoordelijkheid draagt; de hoofdvraag kan daarom, zegt Huber, niet luiden: wat is christelijke politiek, maar welke houding moet de Christen in de staatkunde innemen onder zijn verantwoordelijkheid voor God en in zijn houding jegens de medemens in gerechtigheid en waarheid. Deze houding van de mens is het onmiddellijke gegeven en het beslissende punt.

Ten slotte het derde moment: de diepe teleurstelling over de mislukking der Ontwapeningsconferentie van de Volkenbond van 1932, die hij als plaatsvervangend voorzitter der Zwitserse delegatie bijwoonde. Die mislukking, „die bitterste meiner Enttäuschungen in meiner völkerrechtlichen Tätigkeit”¹³⁾ deed hem het besluit nemen voortaan al zijn krachten in te spannen uitsluitend tot het éne doel: het Rode Kruis voor te bereiden — hij was toen voorzitter van het Internationale Comité in Genève — op de zwaarst denkbare taken. En hij hééft tijdens de oorlogen der jaren '30 (Abessynië, Spaanse burgeroorlog), nog sterker tijdens de 2e wereldoorlog het Rode Kruis tot een te voren nooit gekende en door niemand bevroede immense arbeid weten op te voeren.

Wie dit rijke, kleurige leven door zijn verschillende tijdperken volgt, ontwaart een aantal rode draden, die van de aanvang tot het einde door Max Huber's denken en streven heen lopen. Ik zie er zes: zijn eerbied en liefde voor de natuur, i.h.b. het dier — zie zijn artikelen „Mensch und Tier” en „Freundschaft mit Tieren”¹⁴⁾ — en voor het eenvoudige leven op het platteland; zijn eerbied voor de mens — heeft hij niet als een der eersten in Zwitserland gepleit voor erkenning van gewetensbezwaren tegen de krijgsdienst¹⁵⁾? na 1923 wordt zijn eerbied voor de mens gevat in zijn religieuze overtuiging en daardoor verdiept —; zijn grote belangstelling voor de historie en voor de samenleving van mensen, waaruit zijn hang,

¹³⁾ V.S. IV, blz. 475.

¹⁴⁾ V.S. IV, blz. 197, 227.

¹⁵⁾ „Semeur vandois” 6 febr. 1960.

van jongs af, naar de staatkunde zou zijn te verklaren; zijn liefde voor zijn land en zijn volk, sprekend in zijn wekroep, telkens herhaald, tot een waakzaam, actief nationaal leven in samenwerking met andere volken; zijn dienst aan de ordening van de volkenwereld en aan waarachtige vrede, die ik te voren al aanroerde; en zijn toewijding aan de versterking van het godsdienstige leven in zijn land en in de wereld, van de eenheid der kerken, van het besef der Una Sancta. Die rode draden kunnen we onderscheiden, telkens zijn ze in Hubers leven verknoopt geworden.

II

In zijn rechtsbeoefening heeft hij na zijn dissertatie over statensuccessie geen groot boek meer geschreven. Tot zijn eigen diepe verdriet. Maar een stroom van prachtige artikelen over volkenrecht loopt door zijn geestelijke nalatenschap tot kort voor zijn dood. En waarlijk groot volkenrechtswerk heeft hij geleverd in zijn twee in de literatuur geruchtmakende scheidsrechterlijke uitspraken, die hij als alleen-sprekend arbiter gegeven heeft, de uitspraak in de Brits-Spaanse rechtsstrijd (1926) over vergoeding van schade, door Britse onderdanen en beschermelingen geleden in de Spaanse zone van Marokko. En dan de ons land rechtstreeks rakende beslissing (1928) in de Nederlands-Amerikaanse onenigheid over de status van het eilandje Palmas (Miangas), een uitspraak even groots van opzet en inhoud als het eiland minuscuul was.

Drie eigenaardigheden springen in zijn rechtsbeoefening — zij bestreek een wijder terrein dan alleen volkenrecht — naar voren. Ten eerste: hem interesseerden van de aanvang af bovenal de geschiedkundige achtergrond en maatschappelijke omgeving van recht en instellingen, „ce qui est au-delà du droit positif”. Steeds heeft hij de greep gezocht op „le fond, la raison d'être, le but social des règles de droit et leur expression en notions pouvant prendre place dans un système logique”¹⁶⁾. Steeds heeft hij na

¹⁶⁾ V.S. III, blz. 12—14.

1923 het positieve recht gesteld — hij deed me daarin sterk denken aan Paul Scholten — onder de kritiek der gerechtigheid, „ancrée dans une sphère qui est transcendante à la raison et à l'expérience humaine”¹⁷⁾. Maar daar gerechtigheid, moeilijk te omschrijven, gevaar loopt onder te gaan in „äusserlicher Aktivismus” of in phariseïsme, moet zij op haar beurt geplaatst onder de kritiek der liefde, van de „Wille zur Gemeinschaft”¹⁸⁾, van „la charité qui dépasse la justice”¹⁷⁾. Uit die behoefte te vragen naar de achtergrond en de omgeving der rechtsverschijnselen ontsprong zijn toenmaals, d.w.z. in 1910, baanbrekend artikel over „Die soziologischen Grundlagen des Völkerrechts”, in 1928 als brochure herdrukt. Na 1923 verdiept die behoefte zich tot het zoeken, ook in de rechtsbeoefening, naar de zin en het doel van het menselijk bestaan. „Hier worden wij, of wij het willen of niet, geplaatst voor de diepste problemen van wereldbeschouwing en hiermee voor die der religie”, zo sprak hij — in het Nederlands — in zijn antwoord aan de Senaat der Vrije Universiteit, toen die Huber de door hem hoog gewaardeerde onderscheiding van het eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid verleende (1950). — Voorts, tweede eigenaardigheid: de internationale samenleving en haar recht stonden voor Huber niet op zichzelf, afgesloten van de overige kringen van menselijk bedrijf en recht. Hij heeft steeds — het begon al in zijn inaugurele oratie van 1902 over „Die Entwicklung des Staatsbegriffs”¹⁹⁾ — de nadruk gelegd op de eenheid van het recht in verschillende kringen en op verschillende treden, en op de samenhang tussen de levenskringen der mensen. Deze universele geest ruimde in zijn arbeid alle schotten op, brak hekken af tussen nationaal en internationaal recht, tussen recht en samenleving, verwierp de zgn. „Eigengesetzlichkeit” van de staat en van het economische leven²⁰⁾, zocht in onze verscheurde wereld naar eenheid van recht zonder verscheidenheid te loochenen of te veronachtzamen. — Ten slotte: de mens werd in het centrum zijner rechts-

¹⁷⁾ V.S. III, blz. 21.

¹⁸⁾ V.S. II, blz. 49—50, 97.

¹⁹⁾ Zeitschrift für Schweizer Recht, Neue Folge, dl. XXIII.

²⁰⁾ V.S. III, blz. 185, vgl. 281 over de particuliere onderneming.

beoefening geplaatst, na 1923 nog duidelijker dan te voren, de mens in zijn kleinheid en in zijn onvergankelijke waarde, „der Mensch in seiner Unantastbarkeit und Würde als für die Ewigkeit bestimmt” 21). En, als pendant daarvan: de staat kreeg, met volle erkenning van zijn belangrijkheid en unieke betekenis, de plaats toegewezen van noodzakelijk bestanddeel der mensheid om het boze te weerstaan en de ontplooiing van alle gaven en bijzonderheden der mensen te bevorderen. De dialectiek van gezag en vrijheid komt doorlopend in het volle licht, maar alle gezag onderworpen aan een hogere orde, en vrijheid hangt aan gewetensvrijheid 22). Daarom streed Max Huber fel tegen staatsvergoding, tegen de overspanning van staat en soevereiniteit, tegen de totalitaire staat 23).

Maar — onze huidige wereldorde berust op de onverbonden of slecht verbonden, naast elkaar staande staten, en de handhaving dier orde hangt af van de vrijwillige medewerking der staten. Daarom, gezien plaats en belangrijkheid der staten en hun vrijwilligheid, bezag hij de internationale rechtspraak wel als een belangrijke, maar niet als de enige en misschien niet de belangrijkste weg naar de beslechting van statengeschillen 24). Daarom bepleitte hij, o.a. in de befaamde prachtige boodschap van de Bondsraad aan het Zwitserse parlement van 1919 over een nieuwe, voortvarende arbitrage- en verzoeningspolitiek, een sterke bouw voor de conciliatie, die samenbindt „l'objectivité et l'impartialité de l'action judiciaire” en „la force créatrice et la souplesse de la politique” 25). „La Conciliation entre la Belgique et le Luxembourg (in 1934) — Huber zat die verzoeningscommissie voor — est un des rares „silver stripes” au ciel sombre de mes souvenirs en politique internationale” schreef hij mij in 1955, toen mijn Frans-Zwitserse Commissie aan de arbeid zat.

Zijn grote waardering voor de lenige conciliatie heeft hem nooit

21) V.S. IV, blz. 318.

22) V.S. I, blz. 60, 85.

23) V.S. II, blz. 221—223; III, blz. 185; IV, blz. 135.

24) V.S. III, blz. 19, 169; IV, blz. 135.

25) V.S. III, blz.

weerhouden te ijveren voor de verplichte rechtspraak van het Hof in Den Haag. Voor verplichte arbitrage was hij reeds in de bres gesprongen ter 2e Vredesconferentie, een eenzame verkenner toen, want hij werd zelfs door zijn eigen regering maar lauwtjes, of eigenlijk niet gesteund. De ingenieuze verbinding van vrijheid der staten tot onverplichte erkenning van verplichte rechtspraak, de trouvaille van art. 36 lid 2 van het Statuut van het Haagse Hof, hoewel op naam staand van zijn Braziliaanse vriend Fernandes, komt eigenlijk als herkleeding van Hubers voorstel van 1907 uit zijn koker. En nog in 1959, kort voor zijn dood, reist hij zwak als hij is naar Neuchâtel om daar in de zitting van het Institut de Droit international deel te nemen aan de behandeling van het rapport van zijn vriend Jenks over verplichte competentie van internationale rechterlijke en arbitrale colleges: zijn laatste optreden in het volkenrecht, voor een geordende statensamenleving. In zijn rechtersambt was hij geleid door een hoge, strenge opvatting van de rechterstaak en van de rechtspraak: „La justice est d'ordre moral et, de ce fait, touche au divin, donc à l'absolu”.

III

„La force créatrice et la souplesse de la politique”, Max Huber heeft ze door en door leren kennen — en ook toegepast! — in de drie jaar staatsmansarbeid in dienst van de Bondsraad, de drie jaar, waarin hij met lenigheid en buigzaamheid grote scheppende arbeid verricht heeft tussen zijn actieve professoraat en zijn Haagse magistratuur. Met lenige onverzettelijkheid heeft hij binnenslands de toetreding van Zwitserland tot de Volkenbond voor zijn merendeels ter zake onwetende en ongelovige landgenoten aannemelijk gemaakt. Maar nog oneindig zwaarder opdracht kreeg hij in de statenwereld in 1919—20 te vervullen, nl. aldaar aanvaard te krijgen de toetreding van Zwitserland met onverlette handhaving van 's lands eeuwenoude permanente onzijdigheid. Aanvaard door wie? eerst door de leiders — Clémenceau voorop — van de over-

winnende geallieerden bij wie onzijdigheid welke ook in een kwade reuk stond; en in een volgend stadium door de Volkenbondsraad. De epische strijd, telkens schommelend tussen zege en mislukking, vinden we boeiend beschreven door Hubers biograaf Wartenweiler²⁶⁾. Ten slotte bereikten Huber en de Bondsraad het begeerde doel. In de eerste twee Assemblées van de Volkenbond krijgt hij als lid der Zwitserse delegatie ampel gelegenheid tot waarneming van licht en donker in de internationale politiek. Maar het pijnlijkst in de reeds vermelde Ontwapeningsconferentie.

Huber zag in de permanente onzijdigheid van zijn land een essentieel element van het Europese statenstelsel, zelfs in het stelsel van de Volkenbond, waarin de onzijdigheid een heel eind teruggedrongen was. Maar — de onzijdigheid betekende voor hem volstrekt niet een negatieve houding van roerloos zich afsluiten op het eigen veilige erf, verre van dien. Hij verdedigde haar voor de geallieerden en de Volkenbondsraad als een instrument tot verzekering van de vrede, te vergelijken in werking met de Monroe-leer; en hij riep zijn volk op ze te zien en te gebruiken als een taak van actieve, positieve steun aan een gerechte internationale orde²⁷⁾.

Evenzeer zag hij voor zijn land als federatie, als „genossenschaftliche Staat”²⁸⁾, met ver doorgevoerde decentralisatie binnen de kantons en met gewaarborgde vrijheid, een bepaalde opdracht binnen de te organiseren internationale rechtsorde weggelegd, nl. steun aan de verwezenlijking van eenheid in verscheidenheid. Zijn kennismaking als Duits-Zwitser met de Suisse romande tijdens en ten gevolge van zijn studie in Lausanne had hem voor goed de ogen geopend voor de rijkdom der verscheidenheid en de prachtige taak van toenadering en goede verstandhouding over de verscheidenheid heen, en ook voor het gevaar, verscholen in de miskennis daarvan²⁹⁾.

²⁶⁾ Fritz Wartenweiler, Max Huber (1953), blz. 111—121.

²⁷⁾ V.S. I, blz. 91.

²⁸⁾ V.S. I, blz. 150.

²⁹⁾ V.S. I, blz. 131.

IV

Als Max Huber eind 1930, aan het einde van zijn Haagse rechtersperiode een nieuwe candidatuur afwijzend, aan de Rode-Kruisarbeid weloverwogen de voorkeur geeft, dan beklimt hij de hoogste top van het gebergte zijns levens. Bijna 20 jaar dient hij dan de lijdende mens der ganse mensheid, in de moeilijkste omstandigheden en onder de zwaarste verantwoordelijkheid. De wegen, dusver door hem begaan, ik vind ze alle samenkomend naar Genève, naar het Internationale Comité van het Rode Kruis: zijn rechtsbeoefening, zijn rechterschap, zijn deelneming aan de staatkunde van zijn land en daarbuiten, zijn pleiten voor Zwitserlands onzijdigheid en Zwitserlands rol en taak in Europa, zijn voortdurend opkomen voor de mens. Hij kent de slecht georganiseerde statensamenleving en haar zo sterk door machtsideeën en machtsbeginselen doortrokken volkenrecht, binnen welke hij moet werken, hij heeft als internationaal rechter de gevoeligheden van het internationale proces leren kennen en is doordrongen van de hoge taak des rechters; hij heeft de slingeren en obstakels in de nationale en de internationale politiek doorzien en de rol van de staat daarin; hij beseft wezen en waarde van de Zwitserse Bond in de volkenwereld ³⁰⁾. Het leven lijkt vaak louter een opeenvolging van periodes, een „toevallige” aaneenschakeling van functies en taken, — achteraf blijkt ineens een innerlijk verband in wat alleen maar uiterlijk samenhang, een zin en doel in wat toevallig leek. Hubers Rode-Kruiswerk mogen we, geloof ik, zien als het samenspel van zijn vroegere ambten in een gevoegd geheel.

Zijn rechtbeoefening, om daarmee te beginnen, komt hem te stade bij het tractatenwerk, de legislatieve arbeid die het Internationale Comité moet ondernemen om de bestaande Rode-Kruisconventies naar de eisen der snel veranderende wereld te herzien en bij te werken. Daarbij staan voor Huber steeds vóóraan: de uitbreiding van de bescherming van gewonden over alle gewapende

³⁰⁾ „Vom Wesen und Sinn des schweizerischen Staates”, V.S. I, blz. 35 en tal van andere artikelen in datzelfde deel I.

conflicten, in en buiten verklaarde oorlog, ook over opstandelingen die niet als oorlogvoerende partij erkend mochten zijn; voorts een sterkere bescherming van de burgerbevolkingen onder oorlogsrampen en oorlogsfanatisme, en een dieper doordringende bescherming door het Rode Kruis van krijgsgevangenen, geïnterneerden, gedeporteerden, te verlenen aan de lijdende en de gevangen mens rechtstreeks, uitgestrekt ook over mensen onder de macht hunner eigen regering ³¹⁾). Een en ander, onder zijn leiding jarenlang voorbereid, wordt na zijn aftreden bereikt in de conventies van Genève van 1949.

Zijn magistraatservaring speelde een rol in die gevallen, waarin het Internationale Comité moest optreden als hoeder van de grondslagen van het Rode Kruis en van de conventies, bezwaarschriften tegen schending daarvan had te behandelen, en zich had in te laten met moeilijkheden, die onderzoek door een onpartijdig lichaam vereisen. Het Comité heeft tijdens de oorlogen van de jaren '30 en '40 in duizenden gevallen stappen gedaan bij oorlogvoerenden, van kampcommandanten tot regeringen, tegen schending van conventies en ongeschreven recht, heeft klachten onderzocht met de strikte onpartijdigheid en ernst ener echte justitie op basis van hoor en wederhoor, heeft getracht te bemiddelen tussen oorlogvoerenden om klachten over schendingen de wereld uit te helpen. Het heeft, geheel naar Hubers stijl, boven oordelen en beginselen verkondigen de voorkeur gegeven aan helpen en beginselen in werkelijkheid omzetten ³²⁾).

De medewerking van regeringen en nationale Rode-Kruisverenigingen onmisbaar zijnde, eist het werk dus het politiek-fijne gevoel der vingertoppen voor wat door onderhandeling en overreding bereikt kan worden, en voor de juiste weg naar het doel. Het Rode Kruis, oordeelt Huber, moet het zijne bijdragen tot vestiging van een geordende samenleving, die de mens eerbiedigt. Inderdaad is het Comité, naar een moderne term, geheel supranationaal te werk gegaan.

³¹⁾ Wartenweiler, Max Huber, blz. 408—411.

³²⁾ V.S. III, blz. 344.

De Zwitserse onzijdigheid ziet hij als een der grondslagen van de arbeid van het Internationale Comité. Het kan zijn werk alleen goed verrichten en bij volken en regeringen aannemelijk en betrouwbaar maken, omdat het gevestigd is in een onveranderlijk onzijdig land; daarom ook wordt het personeel van het Comité alleen uit Zwitsers geworven.

Steunend op die Zwitserse onzijdigheid, moet het Comité in praktijk brengen, wat Huber zijn volk als taak der onzijdigheid altijd voorgehouden heeft, nl. werken, actief handelen voor een hoog doel, hier: de gespannen behartiging over grenzen en afscheidingen heen van de zorg, waartoe het Rode Kruis geroepen is zonder iemand naar de ogen te zien, onvervaard en bedachtzaam. De zorg voor de mens onverschillig herkomst, nationaliteit, geloof, ras, de mens in zijn onaantastbare waarde, arbeid waarin vorm krijgt de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid aller mensen voor de hulp aan medemensen in leed en lijden.

Voor hem barst het Rode-Kruiswerk dan ook uit alle gevoelsphilanthropie en gelegenheidshulpvaardigheid. Het moet zakelijk, als een groot bedrijf worden geleid, met precisie verricht, toch steeds open voor improvisatie naar onverwachte gebeurtenissen. Het werk moet — hoogst belangrijke kant — over godsdienst- en geloofs- en kerk- en welke andere verdeeldheid ook heen, verricht worden ter uitsluitende hulpe aan de lijdende mens, vriend of vijand, het doet er niet toe, in het besef ener universele menselijkheid en mensenverbondenheid. Ieder medewerker moet voor zichzelf beslissen, uit welke bron voor hem de dienst ontspringt — voor Max Huber lag die bron in het Evangelie, in de agapè zoals verbeeld in de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan; doch er kon voor het Rode Kruis geen sprake zijn van enig christelijk fundament, van enig ander fundament dan dat van de daad, van de onbeperkte toegewijde dienst. Hij heeft zichzelf onbeperkt, met opoffering van zijn gezinsleven tijdens de 2e wereldoorlog, aan het werk gegeven.

Midden in de oorlog stond hij ineens weer op de rand van de dood. En evenals zijn ontmoeting in 1923 met de dood prachtige

geschriften deed geboren worden, zo drong 20 jaar later de nieuwe ontmoeting hem tot het schrijven van het boekje „Der barmherzige Samariter”³³⁾. Het werd in 1947 gevolgd door het wijdse overzicht „Grundsätze und Grundlagen der Tätigkeit des Internationalen Komitees vom Roten Kreuz”³⁴⁾.

Al het werk in Genève is met horten en stoten gegaan, men had te maken met oorlogvoerenden in een strijd op leven en dood! Bovendien, de financiële basis van het Comité was uitermate zwak. Tijdens de grote oorlog groeit het werk met sprongen, het Bureau van het Internationale Comité, te voren klein behuisd, omvat tegen 1945 bijna 4000 mensen, een ware arbeidsgemeenschap! Velen, waaronder Huber zelf, onbezoldigd — hij heeft bovendien al zijn inkomsten uit particuliere ondernemingen aan het Comité geschonken.

V

In 1947 breekt voor Max Huber het „otium” aan, maar nog niet de rust. Hij blijft voor velen de vraagbaak, de raadsman, voorganger, spreekt telkens op congressen en vergaderingen. Al gingen, toen een onbestuurd geallieerd bombardementsvliegtuig „en détresse” zijn huis vernielde, niet alleen kostelijke souvenirs en kostbare kunstwerken te loor, maar ook (net als bij Kristensen in de slag rondom Oosterbeek in diezelfde herfst 1944) kostbare boeken, aantekeningen en schetsen van artikelen, toch verrijkt hij in de laatste 12 jaar van zijn leven de literatuur met een reeks schone geschriften. Zij bestrijken het ganse, wijde veld van zijn werk en belangstelling, bevatten een „Rückblick und Ausblick”, een omzien over het rijke verleden van zijn land, „Heimat und Tradition”, en van zijn eigen leven, een speuren naar wat de toekomst mogelijkerwijs zal brengen. De Oecumenische Beweging, met welke hij sinds haar Oxford-conferentie van 1937 nauw verbonden was, en de in 1948 opgerichte Wereldraad van Kerken, trekken dan zijn intense

³³⁾ V.S. II, blz. 293 (in allerlei talen vertaald).

³⁴⁾ V.S. III, blz. 333, zie ook blz. 219 en 371.

belangstelling. Na het Rode Kruis ziet Huber in Oecumenische Beweging en Wereldraad, zou men kunnen zeggen, wegen tot het werken aan de vrede tussen de volken, aan beteugeling van de chaos in de statensamenleving tot voorbereiding van een ware „Gemeinschaft”, de Wereldraad evenals het Rode Kruis in de diepste zin van het woord „supra-nationaal”. Het 4e deel zijner Vermischte Schriften, geschriften van na 1947, bevat talrijke artikelen over Oecumene en politiek, Oecumene en volkensamenleving en volkenrecht, het volle licht werpend op positie en taak van „der Einzelne”, de individuele mens in de wereld en het recht, en op het „Ethos” der internationale betrekkingen, de „tragende Idee”, de „Haltung” waaruit de volken en hun staatslieden moeten handelen, en zonder welke de statensamenleving chaotisch blijft. Artikelen die aan de jongere generatie een stoot geven tot gespannen verder werken.

Als hij sterft, gaat Zwitserland in de rouw. De President van de Bondsraad spreekt namens het Zwitserse volk aan zijn baar. Ook in kantonale vergaderingen herdenkt men hem.

Na zijn dood verscheen nog een klein boekje, „Laientheologie” geheten, dat, het gezicht openend op zijn geloof, op vragen van kerk en Oecumene, bestemd was voor zijn kinderen en kleinkinderen in de eerste plaats, maar ook voor het gehele jongere geslacht.

Zij, die Max Huber ontmoetten, kwamen onder de indruk van zijn grootheid, verscholen in zijn nederigheid, van een bescheidenheid die soms onzekerheid leek en dan ineens kon overgaan in door onbegrensde toewijding gesterkte creativiteit, en van zijn, alle zorg en plichten en bezigheden overschijnende blijmoedigheid.

Wil men Max Huber's openbare leven in een paar woorden vatten, het zouden kunnen zijn de drieklank Ius, Iustitia, Caritas. Het recht zonder de gerechtigheid wezenloos, richtingloos, de gerechtigheid zonder het positieve recht vormloos in de samenleving, recht en gerechtigheid verweven met en geadeld door de

naastenliefde. Zich die drie te onderwerpen en ze tot gelding te brengen, daarin lag voor Hubers besef de grote verantwoordelijkheid van de mens. Verantwoordelijkheid, verbonden met de vrijheid, die vormden voor hem 's mensen bijzondere, unieke waardigheid onder al het geschapene.

De grote rampen en vernielingen in de oorlogen tijdens Hubers Rode-Kruisdienst hebben hem telkens geschokt, ja verscheurd. Geen, zegt zijn biograaf Wartenweiler met aanhaling van een passage uit Hubers dagboek ³⁵⁾, geen zozeer als de vernietiging van het klooster der Benedictijnen op de Monte Cassino, waar Benedictus in de 6e eeuw zijn „Ora et labora” in de werkelijkheid der daad getransponeerd had. Imperatieven in Hubers leven.

Ius, Iustitia, Caritas
Ora et labora

In die zes woorden ligt de signatuur van het leven van Max Huber.

F. M. VAN ASBECK

³⁵⁾ Wartenweiler, Max Huber, blz. 384-5

naastenliefde. Zich die drie te onderwerpen en ze tot gelding te brengen, daarin lag voor Hubers besef de grote verantwoordelijkheid van de mens. Verantwoordelijkheid, verbonden met de vrijheid, die vormden voor hem 's mensen bijzondere, unieke waardigheid onder al het geschapene.

De grote rampen en vernielingen in de oorlogen tijdens Hubers Rode-Kruisdienst hebben hem telkens geschokt, ja verscheurd. Geen, zegt zijn biograaf Wartenweiler met aanhaling van een passage uit Hubers dagboek ³⁵⁾, geen zozeer als de vernietiging van het klooster der Benedictijnen op de Monte Cassino, waar Benedictus in de 6e eeuw zijn „Ora et labora” in de werkelijkheid der daad getransponeerd had. Imperatieven in Hubers leven.

Ius, Iustitia, Caritas
Ora et labora

In die zes woorden ligt de signatuur van het leven van Max Huber.

F. M. VAN ASBECK

³⁵⁾ Wartenweiler, Max Huber, blz. 384-5